

ΔΕΚΑΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ, ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ GUNNAR HERING ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ. ΚΑΡΠΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ, ΞΕΑΝΤΛΗΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ, ΤΟ ΕΡΓΟ ΑΥΤΟ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΚΤΕΝΗ, ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΑ

Στοχος του έργου, κατά τον συγγραφέα, είναι «να περιγράψει τη δημιουργία και την αποσύνθεση των κομμάτων, των ιδεολογικών τους θέσεων, των προγραμμάτων, των άρρητων στόχων τους και των πρακτικών πολιτικών τους αποφάσεων, της οργανωτικής τους δομής και των προπαγανδιστικών τους μεθόδων» (σελ. 56). Με δεδομένο το τεράστιο χρονικό εύρος που καλύπτει, το δίτομο βιβλίο του Hering υποδιαιρείται σε έξι μέρη - που το καθένα αποτελεί ουσιαστικά μία πλήρη, εξειδικευμένη μονογραφία - στα οποία προτάσσεται μια πυκνή εισαγωγή (σελ. 15 - 62), όπου ο συγγραφέας αφενός εκθέτει τις θεωρητικές και μεθοδολογικές επιλογές του και αφετέρου προχωρεί σε μια κριτική (συνάχα αιχμηρή και ορισμένες φορές άδικη) επισκόπηση της διαθεσμίας (έως το 1992) βιβλιογραφίας. Τα έξι εκτενή κεφάλαια, που συνθέτουν τον κύριο κορμό του βιβλίου, ακολουθούν σε γενικές γραμμές τη συνήθη περιοδολόγηση της ελληνικής πολιτικής ιστορίας, με σημεία τομής το Σύνταγμα του 1844, την έξωση του Όθωνα, την καθιέρωση της δεδηλωμένης, τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και, τέλος, τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ταυτόχρονα όμως επικεντρώνεται τα επιμέρους κεφάλαια να συνδυασθούν με τα διαδοχικά κομματικά συστήματα που αναδύθηκαν κατά τις αντίστοιχες ιστορικές περιόδους. Έτσι, το σύνολο του έργου μπορεί να διαβαστεί και ως μια συνθετική και καλά τεκμηριωμένη πολιτική ιστορία, όπου όμως τον πρωταγωνιστικό ρόλο κατέχουν τα πολιτικά κόμματα - γεγονός που συνιστά από μόνο του καθοριστική πρωτοτυπία.

Γράφει ο Ηλίας Νικολακόπουλος

Κεντρική θέση που διατυπώνεται στην εισαγωγή - και στη συνέχεια διατρέχει ως βασικός ερμηνευτικός άξονας το σύνολο του έργου - είναι ότι η μελέτη των ελληνικών πολιτικών κομμάτων απαιτεί τη σύζευξη της ιστορικής έρευνας με τις θεωρητικές επεξεργασίες της πολιτικής επιστήμης. Υιοθετώντας έναν σχετικά διευρυνμένο ορισμό για την έννοια του κόμματος («στη μελέτη έχουν λη-

Gunnar Hering
ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1821 - 1936
ΤΟΜΟΙ Α' - Β'. ΕΚΔ. ΜΙΕΤ, 2005, ΣΕΛ. 1.417, ΤΙΜΗ: 35 €

αυτά ως κόμματα», σελ. 61) ο συγγραφέας αρχίζει την ανάλυσή του από τα χρόνια του Απελευθερωτικού Αγώνα, την εμφάνιση των λεγόμενων «ξενικών κομμάτων», την επιβίωση και λειτουργία τους κατά την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας. Τα κόμματα αυτά δεν τα αντιμετωπίζει ως απλές και ευκαιριακές ενώσεις προσωπικών φατριών, αλλά θεωρεί ότι αντιπροσώπευαν συγκεκριμένες (και σχετικά σταθερές) ομαδοποιήσεις συμφερόντων (χρησιμοποιεί μάλιστα την έννοια «κόμμα εκπροσώπησης», σελ. 270). Για να στηρίξει

Από την απελευθέρωση

Εκδοτικό γεγονός η κυκλοφορία της μνημειώδους

Κοινοβουλευτική συνεδρίαση στο κτίριο της Παλαιάς Βουλής στα τέλη του 19ου αιώνα. Στο βήμα ο Χαρίλαος Τρικούπης. Πίνακας του Ν. Ορλώφ

Πολιτική γειογραφία μετά τις εκλογές του 1887 («Νέος Αριστοφάνης») που σατιρίζει τη λειτουργία της Βουλής ως εκλογοδικείου

τη θέση του αυτή, ασκεί οξυτάτη κριτική στην έννοια των «πελαεσιακών σχέσεων» και κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ορισμένες φορές αναγορεύεται σε βασικό ερμηνευτικό κλειδί για τις πολιτικές εξελίξεις. Επιπλέον, αντιπαράθεται με τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν τον ελληνικό συνταγματισμό και τη διευρυνμένη εκλογική συμμετοχή που καθιέρωσε το Σύνταγμα του 1844 ως «επείσπαστους» θεσμούς, αναντίστοιχους με την εγκύρια κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, επιμένοντας αναλυτικά στις φιλελεύθερες, προδημοκρατικές και κομματικά δομημένες εμπειρίες

που διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Το τμήμα αυτό του βιβλίου που καλύπτει την περίοδο μέχρι και το 1844 (σελ. 63 - 275), έρχεται να εμπλουτίσει - υιοθετώντας μια διαφορετική οπτική γωνία - την κλασική μελέτη του John Petropoulos («Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο», 1833 - 1843, εκδ. ΜΙΕΤ, 1985 - 1986). Παρά τις επιμέρους κριτικές παρατηρήσεις (βλ. ενδεικτικά, σελ. 36, σελ. 126 κ.ά.), η συστηματική και σχεδόν εξαντλητική τεκμηρίωση που χαρακτηρίζει το σύνολο του βιβλίου του Hering, καθώς και ο τρό-

που διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Το τμήμα αυτό του βιβλίου που καλύπτει την περίοδο μέχρι και το 1844 (σελ. 63 - 275), έρχεται να εμπλουτίσει - υιοθετώντας μια διαφορετική οπτική γωνία - την κλασική μελέτη του John Petropoulos («Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο», 1833 - 1843, εκδ. ΜΙΕΤ, 1985 - 1986). Παρά τις επιμέρους κριτικές παρατηρήσεις (βλ. ενδεικτικά, σελ. 36, σελ. 126 κ.ά.), η συστηματική και σχεδόν εξαντλητική τεκμηρίωση που χαρακτηρίζει το σύνολο του βιβλίου του Hering, καθώς και ο τρό-

Για τη σταθεροποίηση ενός δικομματικού συστήματος

Η διαμόρφωση και σταθεροποίηση ενός δικομματικού συστήματος, υποδειγματικού για τα μέτρα της εποχής, εξετάζεται συστηματικά στο τελευταίο κεφάλαιο του Α' τόμου (σελ. 539 - 672), το οποίο, επωφελομένως και από τη διατριβή της Κ. Γαρδικα, αποτελεί ένα από τα καλύτερα του βιβλίου. Ιδιαίτερα η ανάλυση του δηλιγιαντισμού και η ανάδειξη των βασικών ιδεολογικών και πολιτικών επιλογών που σταθερά υπηρέτησε, ανατρέπον ορισμένες παγιωμένες προκαταλήψεις, οι οποίες έχουν φορτίσει με ένα απολύτως αρνητικό πρόσημο τη μία από τις δύο εκφάνσεις του πρώτου και μακρόβιου αυτού δικομματισμού. Λιγότερο συστηματική και σε μεγάλο βαθμό απλώς περιγραφική είναι, αντίθετα, η προσέγγιση της επόμενης περιόδου - από τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 μέχρι το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί (σελ. 681 - 751). Η περίοδος αυτή, που χαρακτηρίζεται από μια παρατεταμένη κρίση του κομματικού συστήματος, αντιμετωπίζεται μάλιστα ως απλή εισαγωγή στο εκτενές κεφάλαιο,

Ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης, που η πολιτική δράση του παίρνει συνήθως αρνητικό πρόσημο, θεωρείται από τον Χέρνινγκ εκφραστής του νεοσυντηρητισμού αλλά ταυτόχρονα οπαδός του κράτους δικαίου και της συνταγματικής τάξης

καλούσαν τότε), οδήγησαν, μετά το 1909, σε συνηρησία τα παλαιά κόμματα (με μικρές μόνο εξαιρέσεις) απέναντι στον ανερχόμενο βενιζελισμό. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος για τον Hering, στα δύο τελευταία κεφάλαια του βιβλίου του, βρίσκεται το κομματικό σύστημα που διαμορφώθηκε μετά την άνοδο του Βενιζέλου στην εξουσία. Οι εκτενείς αναλύσεις του για το Κόμμα Φιλελευθέρων, για τα αντιβενιζελικά κόμματα καθώς και για το ΚΚΕ - και κυρίως η λεπτομερής τεκμηρίωση που της συνοδεύει - αποτελούν μια ιδιαίτερως πρωτότυπη συμβολή, στην οποία είναι απαραίτητο να προσεφύγει οποιοσδήποτε μελλοντικός ερευνητής. Ομως για τις περιόδους αυτές και κυρίως για τον «σύντομο» Μεσοπόλεμο (1922 - 1936) στον οποίο αφιερώνει το τελευταίο κεφάλαιο (σελ. 1.005 - 1.287), οι προϋπάρχουσες μελέτες (ίδιος του Γ.

Θ. Μαυρογορδάτου) έχουν ήδη διαμορφώσει ένα συνεκτικό ερμηνευτικό σχήμα, από το οποίο το βιβλίο του Hering δεν αφίσταται, τουλάχιστον ως προς τις βασικές παραμέτρους. Αυτό πάντως που σίγουρα διακρίνει το έργο του Hering και το διατρέχει στο σύνολό του, ως καθοδηγητικό νήμα, είναι η πίστη του στις φιλελεύθερες πολιτικές παραδόσεις και τους δημοκρατικούς θεσμούς, την οποία και επαναδιατυπώνει στην πυκνή καταληκτική παραγραφο του βιβλίου του.

Για τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο Χέρνινγκ είναι πιο επιφαιλλοκτικός (ως προς την πολιτική του) σε σύγκριση με την κρατούσα άποψη

δους μελέτης του Gunnar Hering για τα ελληνικά κόμματα

Έως τον Μεταξά

πος με τον οποίο διαρκώς συνδιαλέγεται αφενός με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και αφετέρου με τις διαθέσιμες αρχαιολογικές πηγές, έχουν αμφότερα ως τελικό αποτέλεσμα τα δύο έργα να λειτουργούν περισσότερο συμπληρωματικά και λιγότερο αντιθετικά.

Δημήτριος Βούλγαρης (1802-1877), ο επονομαζόμενος «τζουμπές». Υβραίος, επανειλημμένα πρωθυπουργός, που η πολιτική του χαρακτηρίζεται από τον Χέρνινγκ ως «βοναπαρτιστική»

Η έλλειψη μιας μελέτης αντιστοίχης πληρότητας και εμβείας με αυτήν του John Petropoulos, για τις επόμενες ιστορικές περιόδους (μέχρι το 1875), αναγκάζει τον Hering να συγκροτήσει, σχεδόν εκ των ενόντων, το δικό του ερμηνευτικό σχήμα. Και αν για την περίοδο της συνταγματικής μοναρχίας (σελ. 277-360) ο συγγραφέας επωφελεται από τη διατριβή της Μ. Οικονομοπούλου (παρά την κριτική που της ασκεί), για την επόμενη περίοδο η έννοια του βοναπαρτισμού - την οποία υιοθετεί - δεν είναι πεπειστική ως ερμηνευτικό κλειδί για την περιγραφή του άμορφου πολυκομματισμού (1865 - 1875). Ούτε και επιλύει το πρόβλημα της σχετικά ταχύρυθμης μετάβασης από το «εξαντλημένο» σύστημα των «ξενικών» κομμάτων σε έναν σχετικά εύρυθμο κοινοβουλευτισμό. Ο πλούτος πάντως της πρωτογενούς και δευτερογενούς τεκμηρίωσης, ο οποίος συνοδεύει κυρίως το κεφάλαιο που αναφέρεται στη μετάβαση προς τον κοινοβουλευτισμό (σελ. 361-538), προσφέρει την πληρέστερη μέχρι σήμερα επισκόπηση για τις πολιτικές εξελίξεις και τις κομματικές ανακατατάξεις της περιόδου.

Χαρίλαος Τρικούπης, ο μακροβιότερος πρωθυπουργός του 19ου αιώνα. Η Ομιλία του Θρόνου την οποία είχε συντάξει για την εναρκτήρια συνεδρίαση της Βουλής το 1875 σηματοδότησε την απαρχή του κοινοβουλευτικού συστήματος διακυβέρνησης στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΣ ΑΘΛΟΣ

Αναλαμβάνοντας την έκδοση στα ελληνικά του βιβλίου του Hering, το ΜΙΕΤ απέδειξε - για μία ακόμη φορά - ότι λειτουργεί κυριολεκτικά ως μορφωτικό ίδρυμα, το οποίο θέτει ως βασικό κριτήριο των επιλογών του τον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας με κλασικά έργα, τα οποία δύσκολα θα μπορούσε να επιμνησθεί ένας ιδιωτικός εκδοτικός οίκος. Και μόνο η μεταφορά και απόδοση στα ελληνικά του ογκώδους αυτού βιβλίου συνιστά πραγματικό μεταφραστικό άθλο γιατί, εκτός των άλλων, απαιτούσε συστηματική ερευνητική εργασία (κυρίως δαστυκώς τη συνεργασία του συγγραφέα) ώστε να εντοπισθούν στο πρωτότυπο οι πολυάριθμες αναφορές σε δυσπρόσιτες αρχαιολογικές πηγές ή σε σπάνιες επαρχιακές εφημερίδες, ιδίως του 19ου αιώνα. Με δεδομένες μάλιστα τις συνθήκες που επικρατούν στις περισσότερες ελληνικές βιβλιοθήκες, το τελικό αποτέλεσμα αντιπροσωπεύει στην πραγματικότητα μιαν επιπρόσθετη επιστημονική συμβολή. Ακριβώς για τον λόγο αυτόν, αποτελεί κυριολεκτικά αδικία το γεγονός ότι στην τελική έκδοση έχουν παρασιφρησει ορισμένες προφανείς τυπογραφικές αβλεψίες - όπως π.χ. η ημερομηνία του κινήματος στο Γουδί (σελ. 751), η χρονολογία της δολοφονίας του Καποδίστρια (σελ. 183), η παραφθορά του ονόματος του Αρχιεπισκόπου Μελέτιου Μεταξάκη (σελ. 914) κ.ά. - καθώς και ορισμένες πραγματολογικές αστοχίες - όπως π.χ. η γεωγραφική θέση της επαρχίας Επδαύρου Αιμωρής (σελ. 563), ο συνυπολογισμός της Άρτας στις Νέες Χώρες (σελ. 1.081), η μετατροπή της ελαφράς αδιαθεσίας

που αισθάνθηκε ο Βενιζέλος στη Βουλή το 1924 σε «έμφραγμα» (σελ. 1.056) κ.α. Το βιβλίο του Hering πρόκειται να αποτελέσει για αρκετές δεκαετίες πηγή έμπνευσης και σημείο αναφοράς για τη μελέτη των ελληνικών πολιτικών κομμάτων. Γι' αυτό και είναι απαραίτητο, σε μια δεύτερη έκδοση, να απαλειφθούν αυτές οι αβλεψίες, ώστε το οριστικό ελληνικό κείμενο να διαθέτει την αρτιότητα που του αξίζει.

Ο Γκούναρ Χέρνινγκ διδάξε επί 20 χρόνια στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης Νεοελληνική Ιστορία και Λογοτεχνία. Με τη μελέτη του για τα πολιτικά κόμματα, που κυκλοφόρησε πρώτα στα γερμανικά (το 1992) και τώρα στα ελληνικά, ανοίγει νέους ερευνητικούς δρόμους. Για το βιβλίο του θα μιλήσουν την επόμενη Πέμπτη (7.30 μ.μ.) οι Γ. Βούλγαρης, Ν. Διαμαντούρος, Α. Λιάκος, Η. Νικολακόπουλος (Κτίριο Εθνικής Τράπεζας, Αιόλου 82-84)

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Γνώριζε την Ιστορία όσο ελάχιστοι Έλληνες

Ο Gunnar Hering γεννήθηκε στη Δρέσδη το 1934 και την παιδική του ηλικία σημάδεψε οδυνήρα ο τρομακτικός βομβαρδισμός της πόλης από τη συμμαχική αεροπορία το 1944. Σπούδασε Ιστορία και Βαλκανιολογία και δίδαξε Βαλκανική Ιστορία, αρχικά ως υπηγητής στο Πανεπιστήμιο του Φράιμπουργκ και ακολούθως ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Γκέτιγκεν, μέχρι το 1983. Στη συνέχεια εξελέγη καθηγητής Νεοελληνικής Ιστορίας και Λογοτεχνίας στο Ινστιτούτο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης, όπου επί είκοσι χρόνια η διδασκαλία του, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, μια παράδοση που συνεχίστηκε και μετά τον πρόωπο θάνατό του τον Δεκέμβριο του 1994.

Διαθέτοντας εκπληκτική ευρυμάθεια, μπορούσε να παρακολουθήσει την επιστημονική βιβλιογραφία σε 13 διαφορετικές γλώσσες, αλλά η αγάπη του ήταν στραμμένη προς την Ελλάδα, τη γλώσσα, τον πολιτισμό και την ιστορία της οποίας γνώριζε όσο ελάχιστοι Έλληνες. Με βαθύτατη πίστη στη δημοκρατία συμπαραστάθηκε ενεργά στον αντιδικτατορικό αγώνα, ενώ ως ακαδημαϊκός δάσκαλος προσέφερε με σιγή και ανιδιοτέλεια τις γνώσεις του και τον χρόνο του στους φοιτητές και τους νέους ερευνητές.

Εκτός από το μνημειώδες έργο του για τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, από την πλούσια συγγραφική παραγωγή του ξεχωρίζει ιδιαίτερα το βιβλίο που αφιέρωσε σε μια κορυφαία μορφή της Ορθοδοξίας, τον Πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρη και τη σχέση του με τον καλβινισμό («Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή Πολιτική», 1620 - 1638, Στουτγάρδη 1968 και ελληνική έκδοση Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1992). Πρόκειται για ένα κλασικό σύγγραμμα που διερευνά την επρροή που άσκησε σε ορισμένους χώρους της Ορθόδοξης Εκκλησίας ο ανερχόμενος προτεσταντισμός, αφενός ως εκσυγχρονιστικό ρεύμα και αφετέρου ως αντιπαλος (και αυτός) της Καθολικής Εκκλησίας.